

Het Surinaamse reisverslag van John Gabriel Stedman¹

Wie een tentoonstelling bezoekt over de Nederlandse slavernijgeschiedenis, komt geheid een van deze gravures geheid tegen. Ze zijn gebaseerd op tekeningen van de Schots-Nederlandse legerkapitein John Gabriel Stedman (1744-1797) en staan in diens reisverslag, dat in 1796 bij de Londense uitgever Joseph Johnson uitkwam als *Narrative of a Five Years Expedition against the Revolted Negroes of Surinam* .

Stedman vertrok eind 1772 naar Suriname. Daar zou hij ten strijde trekken tegen de marrons, de mannen en vrouwen die gevlucht waren van de plantages en die in de bossen in vrijheid trachtten te overleven. In Suriname kreeg Stedman de beschikking over Quaco, een jongen van een jaar of twaalf, die hij later zou kopen.

Nog voor Stedman zich naar het strijdtoneel begaf, werd hij verliefd op de vijftienjarige Johanna. Samen kregen zij in 1774 een zoon: Johnny. Johanna was echter gevangen in slavernij en dientengevolge ook hun zoon.

Op 1 april 1777 verliet Stedman Suriname en hij nam Quaco mee. Zijn zoontje Johnny, die vlak voor Stedman's repatriëring in vrijheid was gesteld, liet hij achter bij Johanna. Zij had de beschikking gekregen over een onderkomen in Paramaribo op het erf achter het huis van plantage-eigenares Godefroy, die zich als een moeder over Johanna zou ontfermen.

¹ Dit stuk hoort bij het blog ©*Johanna, persoon en personage*, Ineke Mok, Cultuursporen, 2018. Zie voor meer informatie over Stedman de website BUKUBOOKS of de binnenkort te verschijnen biografie over Stedman van Roelof van Gelder.

Voor Stedman waren Johanna, Johnny en Quaco de drie belangrijkste personen in Suriname geweest. En hij was blij dat hij hun positie had kunnen verbeteren. Dat staat tenminste in zijn reisverslag of *Narrative*. Het is een fors boekwerk, voorzien van tachtig gravures, gebaseerd op tekeningen van Stedman zelf. In deze *Narrative* wisselt hij zijn persoonlijke belevenissen af met verhandelingen over de geschiedenis van Suriname en de planten, de dieren en de bevolkingsgroepen. Maar bovenal is zijn *Narrative* te lezen als een relaas over de slavernij in Suriname. Uitgebreid beschrijft Stedman de vele mishandelingen waaraan de mannen, vrouwen en kinderen werden blootgesteld.

De Britse lezers waren destijds dan ook geschokt: zo expliciet en indringend was het gewelddadige systeem van de slavernij niet eerder in beeld gebracht. De abolitionisten onder hen – Stedman hield zich verre van hun beweging - gebruikten de *Narrative* om hun pleidooi voor de afschaffing van de slavernij kracht bij te zetten. Stedman's boek werd een internationale bestseller, rond 1800 was zijn werk al in zes talen beschikbaar, ook in het Nederlands.

Maar ook Stedman's relatie met Johanna baarde opzien. Lezers waren ontroerd door het verhaal van hun onmogelijke liefde: Johanna, een jonge vrouw in slavernij, en hij de negenentwintigjarige legerkapitein die er alles aan doet haar vrij te krijgen en mee te nemen naar Europa. Maar Johanna geeft geen gehoor aan zijn wens. Ze wil niet zomaar vrijgekocht worden, ze wil niet mee naar Europa. Stedman blijft tot vlak voor zijn repatriëring aandringen, tevergeefs zo blijkt.

Toneelstukken en romans zijn aan dit liefdesdrama gewijd. Op 2 juli 1804, acht jaar na het verschijnen van de *Narrative*, werd over Johanna al een eerste theaterstuk, een zogeheten maskerade, opgevoerd in de Royal Circus in London.² Nog in 2000 bracht het theatergezelschap De Nieuw Amsterdam het toneelstuk *John & Johnny* van Jenny Mijnhijmer op de planken.

Zo weet Johanna twee eeuwen later nog te ontroeren, terwijl de gravures van de gefolterde mannen en vrouwen de iconen zijn geworden van de slavernij in de Amerika's.

² 1804 Joanna of Surinam, a masque-spectacle by John Cross, Royal Circus, Blackfriars, London, 2nd July (no text available). Zie: Stedman's *Narrative: its Origins & Transformations* Landeg White, Thesis submitted in fulfilment of the requirements for the degree of PhD in Estudos Ingleses e Americanos, especialidade de Estudos Americanos (Literatura Inglesa, século XVIII) Universidade Aberta, 2001:323.